

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК СКЛАДНИК КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ БАКАЛАВРІВ

Дуда Владислав Віталійович, викладач кафедри соціальних комунікацій, документознавства та інформаційної діяльності Університету Григорія Сковороди в Переяславі.

Плужник Оксана Василівна, доктор філософії, доцент, доцент кафедри соціальних комунікацій, документознавства та інформаційної діяльності Університету Григорія Сковороди в Переяславі.

У статті розглядається важливість критичного мислення як ключової компетентності для майбутніх фахівців на сучасному ринку праці. Оскільки професійна діяльність вимагає не лише знань, але й здатності аналізувати інформацію, приймати обґрунтовані рішення та адаптуватися до змін, критичне мислення стає необхідним інструментом у освітньому процесі. Проаналізовано існуючі дослідження, що підкреслюють багатогранність критичного мислення, його складники та підходи до формування цієї компетентності в освітніх установах. Визначено методи, що сприяють розвитку критичного мислення у студентів, такі як проєктний метод, кейс-метод, дискусії та аналіз критичних текстів.

Ключові слова: критичне мислення, компетентнісний підхід, професійна підготовка, освітні технології.

Сучасний ринок праці вимагає від фахівців не лише професійних знань, але й навичок критичного мислення, які дозволяють аналізувати інформацію, приймати обґрунтовані рішення та адаптуватися до швидко змінюваних умов. Освітні системи все більше переходять до компетентнісного підходу, акцентуючи увагу на розвитку ключових компетенцій, серед яких критичне мислення є одним із найважливіших. В умовах інформаційного перевантаження та швидкої зміни технологій критичне мислення стає важливим інструментом для студентів, дозволяючи їм оцінювати різні точки зору, приймати обґрунтовані рішення та бути активними учасниками суспільства.

Мета статті полягає в аналізі ролі критичного мислення у формуванні ключових компетенцій у студентів, виявити ефективні методи його розвитку та окреслити перешкоди, які можуть виникнути на цьому шляху.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про зростаючу значимість цієї компетентності в контексті сучасних викликів освітнього процесу. Дослідники акцентують увагу на багатогранності поняття критичного мислення, його складових елементах та підходах до його формування.

Саух П. (Саух, 2021) досліджує роль і значення критичного мислення як основної навички XXI століття в контексті сучасного освітнього процесу, враховуючи швидкі зміни інформаційного суспільства та технології четвертої індустріальної революції. У статті автора наголошується, що розвиток критичного мислення є ключовим трендом, який потребує нових підходів до його впровадження в педагогічну діяльність. Визначено основні проблеми у теорії

та практиці розвитку критичного мислення в Україні, а також механізми їх вирішення.

Петренко В. (Петренко, 2023) досліджує сучасні теорії та підходи до понять «критичність» і «критичне мислення» з метою впровадження інноваційних педагогічних технологій у вищій освіті. Вона підкреслює важливість критичного мислення як ключової компетентності на ринку праці через зростання ролі критичного мислення в умовах невизначеності та необхідність адаптації до інновацій. Стаття містить аналіз різних підходів до інтерпретації критичного мислення, огляд основних наукових теорій, що впливають на його формування, а також акцентує на важливості когнітивних навичок. Висновки авторки свідчать про те, що здобуття критичного мислення є необхідним для успішного працевлаштування студентів, попри труднощі у виборі або розробці педагогічних технологій.

Дослідження авторів Воронкової В., Кивлюк О., Андрюкайтене Р. (Воронкова, Кивлюк, & Андрюкайтене, 2023) зосереджене на еволюції активного відповідального громадянства в аспекті критичного мислення. Вони підкреслюють, що критичне мислення є важливим елементом демократичного виховання молоді та сприяє розвитку активного громадянства. Автори досліджують його роль у формуванні креативності, реалізації людського капіталу та функціонуванні громадянського суспільства. Критичне мислення допомагає молодим людям ефективно взаємодіяти з інформацією, приймати обґрунтовані рішення та бути активними учасниками суспільних змін.

Проте варто зазначити, що залишаються відкритими низка питань для подальших досліджень. Серед них: які конкретні методи й підходи є найефективнішими для формування критичного мислення в різних освітніх контекстах; які чинники впливають на успішність впровадження педагогічних технологій у процес формування критичного мислення. Це дозволить глибше зрозуміти і оптимізувати процес навчання, що, своєю чергою, сприятиме підготовці конкурентоспроможних фахівців.

У сучасному світі, який швидко змінюється, критичне мислення стало невід'ємною складовою успішної професійної підготовки. Ситуації, які вимагають швидкого прийняття рішень, аналізу різних точок зору та здатності адаптуватися до нових умов, є звичайними в багатьох сферах діяльності. У контексті компетентнісного підходу у вищій освіті критичне мислення набуває особливого значення, оскільки забезпечує студентам можливість не лише оволодіти професійними знаннями, а й розвивати навички, необхідні для ефективної роботи в команді, аргументованого обґрунтування своїх думок та прийняття обґрунтованих рішень. Розуміння і формування критичного мислення не лише сприятиме якісній підготовці фахівців, а й підвищить їхню здатність активно впливати на суспільство.

Критичне мислення особистості є надзвичайно важливою якістю, оскільки володіє характеристиками, які забезпечують значний позитивний результат у її реалізації. Сьогодні критичне мислення сприймається не як самоціль, а як важлива складова компетентнісного виміру особистості (Кічук, & Воробйова, 2023).

З-поміж ключових характеристик критичного мислення науковці (Харченко, 2020) виділяють такі вміння: ідентифікувати та аналізувати різноманітні ситуації, що виникають у повсякденному житті; пропонувати різні рішення для вирішення поставлених завдань, порівнювати їх, оцінювати, виявляти переваги та недоліки кожного з варіантів і вибирати найкращий; самостійно приймати рішення та прогнозувати їх можливі наслідки; збирати інформацію з різних джерел, аналізувати її з точки зору достовірності, точності та корисності для розв'язання конкретної проблеми; чітко та продумано висловлювати свої думки, аргументувати свою точку зору, уважно ставитися до думок інших та враховувати їх; розпізнавати суперечливі дані, судження та аргументи, виявляти і виправляти помилки в чужих міркуваннях і визнавати їх у своїх.

На думку Воронкової В., Кивлюк О., Андрюкайтене Р. (Воронкова, Кивлюк, & Андрюкайтене, 2023) здатність до критичного мислення є важливим показником здібностей студента. Суспільство повинно виховувати молоде покоління відповідальними цифровими громадянами. Щоб бути ефективним цифровим громадянином, потрібно: обережно ділитися інформацією; остерігатися фейків у віртуальному світі; зберігати важливу інформацію; захищати свої дані; поширювати позитивну інформацію; б) бути доброзичливими в Інтернеті. Критично мислячі люди характеризуються відкритістю, незалежністю, впевненістю в собі, готовністю до обдумування, повагою до науки та інших, а також прагненням до об'єктивності та справедливості. Вони здатні оцінювати різні погляди, визначаючи найбільш релевантні для своїх довгострокових цілей, і постійно розробляють нові інтерпретації для покращення свого розуміння світу.

Бондажевська Л. (Бондажевська, 2018), досліджуючи роль критичного мислення та логіки як основи для реалізації компетентнісного підходу в освіті, акцентує на необхідності збереження гуманітарних дисциплін, які формують важливі інтелектуальні якості у студентів. Вона розглядає можливість впровадження курсу «критичне мислення» в навчальні програми закладів вищої освіти, що сприятиме розвитку абстрактного мислення. Авторка підкреслює важливість критичного мислення для сучасних професіоналів, адже це навичка, яка дозволяє аналізувати інформацію та приймати обґрунтовані рішення.

Саух П. (Саух, 2021) зазначає, що розвиток критичного мислення в освітньому процесі вимагає врахування його складності як високорівневого мислення, що поєднує аналітичні, синтетичні, репродуктивні та продуктивні аспекти. Необхідно також розглядати два виміри критичного мислення: афективний, пов'язаний із допитливістю та потребою в аргументованій інформації, і когнітивний, який реалізується через раціональні алгоритми в освіті. Важливою рисою є здатність аргументувати власну позицію та протистояти втручанню в особисте життя, що підтримує демократичні цінності. Реалізація технології розвитку критичного мислення в закладах освіти, на думку автора, включає трирівневий алгоритм: виклик, осмислення змісту та рефлексію, кожен з яких має свої цілі та педагогічні методи для активізації творчої діяльності та узагальнення знань. Перспективи подальших досліджень

спрямовані на вивчення досвіду розвитку критичного мислення в європейських університетах.

На нашу думку, для формування критичного мислення у професійній підготовці бакалаврів доцільно використовувати такі методи і підходи:

- метод проєктів, який передбачає роботу студентів над реальними або змодельованими проєктами, що стимулює їх до дослідження, аналізу та критичного осмислення інформації, а також розвиває навички планування і презентації;

- кейс-метод дозволяє аналізувати конкретні випадки з професійної практики, що допомагає студентам застосовувати теоретичні знання до реальних ситуацій і розвивати навички ухвалення рішень;

- дискусії та дебати стимулюють активну участь студентів у професійних обговореннях, що сприяє формуванню аргументованих висновків і розвитку комунікативних навичок;

- аналіз критичних текстів передбачає читання і обговорення статей і досліджень з різними точками зору, що допомагає студентам виявляти логічні помилки і формувати власні думки;

- системний підхід допомагає оцінити вплив різних факторів на професійні результати, формуючи цілісний погляд на діяльність;

- рефлексивне навчання, через ведення журналів рефлексії, сприяє усвідомленню власних навчальних досягнень і помилок;

- інтерактивні технології залучають студентів до активного навчання через спільну діяльність на онлайн-платформах.

Успішність впровадження педагогічних технологій у процес формування критичного мислення залежить від кількох ключових чинників. По-перше, підготовленість викладачів є вирішальним аспектом, адже їхня компетентність і досвід у застосуванні сучасних методів навчання значно впливають на результати. По-друге, мотивація студентів відіграє важливу роль; залучення їх до освітнього процесу та створення середовища, що стимулює цікавість, є необхідними для успішного засвоєння матеріалу.

Важливо, щоб впровадження технологій критичного мислення було системним і інтегрованим у навчальний план, забезпечуючи послідовність у формуванні компетенцій. Наявність технічного забезпечення, такого як мультимедійне обладнання та доступ до онлайн-платформ, значно сприяє впровадженню педагогічних технологій. Організація освітнього середовища, яке підтримує колективну діяльність і обговорення, допомагає студентам розвивати критичне мислення. Адаптація методів навчання до специфіки дисципліни забезпечує актуальність і практичність навчання. Систематичний зворотний зв'язок від студентів і оцінювання їхніх досягнень сприяють корекції методів навчання. Комбінація цих чинників може значно підвищити ефективність формування критичного мислення у студентів.

Критичне мислення є незамінною компетентністю, що забезпечує здатність фахівців адаптуватися до швидко змінюваних умов ринку праці та інформаційного середовища. Воно не лише підвищує якість професійної підготовки, а й сприяє активній участі студентів у суспільних процесах. Перехід

до компетентнісного підходу в освіті акцентує важливість інтеграції критичного мислення в навчальні програми. Це підвищує не тільки професійні, а й соціальні компетенції студентів, формуючи їх як активних і відповідальних громадян.

Використання різноманітних педагогічних методів, таких як проєктний метод, кейс-метод, дискусії та аналіз критичних текстів, є ефективним шляхом для розвитку критичного мислення. Ці підходи забезпечують інтерактивність навчання та активну участь студентів у процесі. Хоча існує потенціал для розвитку критичного мислення, виклики, пов'язані з упровадженням нових педагогічних технологій, залишаються актуальними. Потреба у підготовці викладачів та адаптації навчальних програм до сучасних умов є важливими факторами успіху.

Потреба в подальших дослідженнях, спрямованих на вивчення ефективності різних методів і підходів до формування критичного мислення в контексті різних освітніх середовищ, вивчення впливу соціокультурних, економічних і технологічних чинників на формування критичного мислення у студентів, зокрема в контексті глобалізації та цифровізації освіти залишається актуальною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондажевська Л. Критичне мислення та логіка як основи для реалізації компетентнісного підходу. *Знання. Освіта. Освіченість. Збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції*. Вінниця: ВНТУ, 2018. С. 195–198.
2. Воронкова В., Кивлюк О., Андрюкайтене Р. Еволюція від активного відповідального громадянства до цифрового в контексті критичного мислення: досвід країн ЄС. *Humanities studies*, 2023. № 14. С. 23–34.
3. Кічук Н., Воробйова А. Критичне мислення як передумова конструктивного розвитку здатності майбутнього фахівця до інноваційної діяльності. *Вісник науки та освіти*. 2023. № 9 (15).
4. Петренко В. Огляд сучасних наукових теорії та підходів до формування критичного мислення у студентів закладів вищої освіти. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*. 2023. № 101. С. 67–73.
5. Саух П. Розвиток критичного мислення як провідний тренд сучасного освітнього процесу. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика. Серія: Педагогічні науки*. 2021. № 2 (67). С. 7–15.
6. Харченко Н. Роль розвитку критичного мислення у вихованні громадянина-патріота. *Удосконалення виховного процесу в закладах освіти як основа соціокультурного зростання дітей та молоді: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Біла Церква: КНЗ КОР «КОПОПК». 2020. С. 142.

REFERENCE

1. Bondazhevska L. Krytychne myslennia ta lohika yak osnovy dlia realizatsii kompetentnisnogo pidkhodu. *Znannia. Osvita. Osvichenist. Zbirnyk materialiv IV Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii*. Vinnytsia: VNTU, 2018. S. 195–198.
2. Voronkova V., Kyvliuk O., Andriukaitene R. Evoliutsiia vid aktyvnogo vidpovidalnoho hromadianstva do tsyfrovoho v konteksti krytychnoho myslennia: dosvid krain YeS. *Humanities studies*. 2023. № 14. S. 23–34.
3. Kichuk N., Vorobiova A. Krytychne myslennia yak peredumova konstruktyvnogo rozvytku zdatnosti maibutnoho fakhivtsia do innovatsiinoi diialnosti. *Visnyk nauky ta osvity*. 2023. № 9 (15).
4. Petrenko V. Ohliad suchasnykh naukovykh teorii ta pidkhodiv do formuvannia krytychnoho myslennia u studentiv zakladiv vyshchoi osvity. *Zbirnyk naukovykh prats «Pedahohichni nauky»*. 2023. № 101. S. 67–73.
5. Saukh P. Rozvytok krytychnoho myslennia yak providnyi trend suchasnoho osvitnoho protsesu. *Neperervna profesiina osvita: teoriia i praktyka. Seriia: Pedahohichni nauky*. 2021. № 2 (67). S. 7–15.
6. Kharchenko N. Rol rozvytku krytychnoho myslennia u vykhovanni hromadianyna-patriota. *Udoskonalennia vykhovnoho protsesu v zakladyakh osvity yak osnova sotsiokulturnoho zrostannia ditei ta molodi: materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii*. Bila Tserkva: KNZ KOR «KOIPOPК». 2020. S. 142.